

De zetelverdeling voor het Europese Parlement : een extrapolatie en een simulatie

door Luc HOLVOET,

Onderzoeker aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

Inleiding.

Op zondag 10 juni 1979 moeten de Belgische stemgerechtigde staatsburgers voor de eerste maal in de geschiedenis naar de stembus om via rechtstreekse Europese verkiezingen vierentwintig vertegenwoordigers voor het Europese Parlement aan te duiden.

Gezien het voor de eerste keer is dat die verkiezingen worden georganiseerd betekent dit dat er nog geen verkiezingen voorhanden zijn met dezelfde inzet als doel. Er zijn bijgevolg geen verkiezingsuitslagen beschikbaar die als eenduidig referentiepunt kunnen fungeren om na de tiende juni de winst- en verliesrekening van de partijen inzake zetels en stemmenpercentages, op te maken. In politieke en wetenschappelijke middens wordt niettemin geprobeerd prognoses te maken ten aanzien van het aantal zetels dat de diverse partijen mogelijks zullen behalen. Om bij voorbaat een inzicht te verwerven in de aard der zetelverdeling staan er voor de onderzoeker twee wegen open : namelijk een rechtstreekse bevraging van een steekproefpopulatie — het zogenaamde publieke opinie-onderzoek —, ofwel een omrekening van reeds gekende verkiezingsuitslagen naar het kiessysteem toe dat geldt voor de Europese verkiezingen. Om tot een zo nauwkeurig mogelijke prognose van de stembusuitslag en de toekomstige zetelverdeling te komen is een goed uitgevoerd publieke opinie-onderzoek theoretisch ongetwijfeld de beste methode. In dit artikel wordt evenwel de andere weg gekozen, namelijk deze die steunt op voorbije verkiezingsuitslagen. Deze keuze wordt niet gedaan omdat het vlugger en goedkoper te realiseren is maar omdat het doel van deze studie méér is dan alleen een prognose

te verstrekken. Deze prognose moet de mogelijkheid bieden om het keuzegedrag van de kiezer op 10 juni mee te helpen verklaren. Hiervoor vormt de projectie van de uitslagen van de verkiezingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers naar het Europese niveau toe, een interessante vertrekbasis.

Bij de interpretatie van de verkiezingsuitslag de tiende juni kan deze extrapolatie zeker haar diensten bewijzen. Het al dan niet samenvallen van de verkiezingsuitslag met de projectie zal zijn betekenis hebben t.a.v. het isoleren van die factoren die het kiesgedrag mee hebben bepaald.

In een simulatie van verkiezingsuitslagen gesteund op alternatieve kies-systemen, wordt daarnaast aangetoond dat bij een interpretatie van de stembusuitslag op basis van de zetelverdeling alleen, omzichtigheid geboden is.

Het wettelijk kader.

De kieswet vormt het wettelijk kader waarbinnen de verkiezingen verlopen. Het kiessysteem dat in de kieswet is vastgelegd heeft belangrijke consequenties m.b.t. de zetelverdeling tussen de diverse partijen (1).

Voor de Europese verkiezingen is in België een systeem uitgewerkt dat een aantal verschillen vertoont met dit dat gangbaar is voor de parlementsverkiezingen. Het systeem van de evenredige vertegenwoordiging, dat in zich het meest democratische systeem is, blijft als basis gelden. De geografische grenzen waarbinnen die evenredigheid speelt werden opnieuw afgebakend. Een nieuwe afbakening was noodzakelijk omdat het aantal te verdelen zetels veel lager ligt dan bij de parlementsverkiezingen. Bij de parlementsverkiezingen zijn het de kiesarrondissementen, die samenvallen met één of meerdere administratieve arrondissementen, die als territoriale basis dienen voor de zetelverdeling (2); bij de Europese verkiezingen is dit de kieskring. Daar waar alle kiezers van het kiesarrondissement bij de parlementsverkiezingen één kiescollege vormen zal dit bij de Europese verkiezingen niet het geval zijn. In de kieswet op de Europese verkiezingen is vastgelegd dat er twee kiescolleges — een Nederlandstalig en een Franstalig — en drie kieskringen — de Vlaamse, de Waalse en de Brusselse — zijn (3). De

(1) D.W. RAE, *The political consequences of electoral laws*, New Haven, 1971, blz. 19.

(2) In een later stadium, bij apperentering, functioneert ook de provincie als territoriale basis voor de zetelverdeling.

(3) *Wet betreffende de verkiezingen van het Europese Parlement*, art. 4 en 5, B.S. van 23 december 1978.

Brusselse kieskring neemt een speciale positie in. Aan de inwoners uit die kring wordt de keuze gelaten te opteren voor het Nederlandstalig of het Franstalig kiescollege. De territoriale begrenzing van de Brusselse kieskring valt samen met die van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde.

Juist de begrenzing van deze kieskring is de grootste te overwinnen hinderpaal geweest om het Wetsontwerp Nr. 195 dat aan het parlement werd voorgelegd in december 1977 op 16 december 1978 wet te laten worden. De wijzingen omtrent deze begrenzing waren vooral van communautaire aard. Van Vlaamse zijde werd bezwaar aangetekend tegen het feit dat deze kieskring ook het arrondissement Halle-Vilvoorde dat tot het Nederlandse taalgebied behoort, omvat.

Ieder van de twee kiescolleges krijgt een vast aantal toegewezen zetels te verdelen. Bij de parlementsverkiezingen wordt het aantal te verdelen zetels per kiesarrondissement vastgelegd op basis van het aantal inwoners van dit arrondissement. Op deze wijze wordt een zekere gelijkwaardigheid tussen de stem van de afzonderlijke kiezers bereikt (4). In de kieswet op de Europese verkiezingen werd afgestapt van het aantal inwoners per kieskring of kiescollege als basis voor het aantal te verdelen zetels binnen deze eenheden. Op grond van het politiek akkoord dat eind mei 1977 bij regeringsonderhandelingen die geleid hebben tot de regering Tindemans II tot stand kwam, werd beslist aan het Nederlandstalige kiescollege dertien zetels toe te kennen en aan het Franstalige elf.

De gevolgde werkwijze.

Bij het opstellen van deze extrapolatie wordt gebruik gemaakt van de uitslagen van de parlementsverkiezingen voor de Kamer van 17 december 1978 en van 17 april 1977.

Het kiezerskorps voor de Europese verkiezingen is niet volledig identiek aan dat van de parlementsverkiezingen; de jongeren van 18 tot 21 jaar mogen mee Europees stemmen. In deze projectie wordt van de hypothese vertrokken dat het stemgedrag van deze groep identiek is aan het stemgedrag van de rest van het kiezerskorps. Immers er zijn geen bewijzen of aanduidingen voorhanden dat deze groep kiezers belangrijke afwijkingen in stemgedrag zou vertonen in vergelijking met de rest van het kiezerskorps.

Het feit dat de Brusselse kieskring samenvalt met het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde neemt met betrekking tot deze projectie

(4) Er is geen volledige gelijkwaardigheid omdat in het inwonersaantal ook het aantal jongeren en vreemdelingen begrepen is die geen stemrecht hebben.

een aantal hinderpalen weg die wel zouden bestaan hebben mocht het kiesarrondissement gesplitst geweest zijn. Om uit te maken hoeveel stemmen werden uitgebracht door Nederlandstaligen en hoeveel door Franstaligen bestaan geen grote moeilijkheden meer omdat de lijsten der grote partijen sinds de verkiezingen van 11 maart 1974 allemaal eentalig-Franstalig of eentalig-Nederlandstalig zijn. De enige moeilijkheid schuilt in het uit mekaar halen van de stemmen van enkele kleinere tweetalige lijsten zoals KPB-PCB en RAD-UDRT. Hierbij werden de stemmen in de Vlaamse kieskantons van het kiesarrondissement als Nederlandstalig gecatalogeerd; in de Brusselse kieskantons werden 20 % der stemmen als Nederlandstalig aangerekend en 80 % als Franstalig. Indien bij dit uit elkaar halen der stemmen een foute toerekening van zelfs enkele duizenden stemmen is gebeurd t.a.v. de ene of de andere taalgemeenschap, dan kan dit onmogelijk invloed hebben op de zetelverdeling aangezien het stemmenaantal van deze lijsten te beperkt is.

De uiteindelijke zetelverdeling in de prognose wordt bekomen door in ieder kiescollege de stemmen door de verschillende partijen behaald samen te tellen, en door hierop het verdelingssysteem D'Hondt toe te passen zoals in de kieswet is vastgelegd (5). Het is hetzelfde verdelingssysteem dat geldt voor de parlamentsverkiezingen.

De resultaten en hun bespreking.

a) *Het Nederlandstalige kiescollege.*

Binnen het Nederlandstalige kiescollege zijn dertien zetels te verdelen. Gezien het gering aantal te verdelen zetels komen slechts vier partijen hiervoor in aanmerking. Uit tabel I en tabel II blijkt dat zowel op basis van de verkiezingsuitslagen van 1978 als op basis van deze van 1977 de zetels naar de CVP, BSP, PVV en VU gaan. Uit een vergelijking van tabel I met tabel II kan worden vastgesteld dat zich van 1977 op 1978 een lichte zetelverschuiving heeft voorgedaan; de CVP wint één zetel bij, de VU verliest er één. Op basis van de stembusuitslag van 17 december 1978 zou de CVP zeven zetels behalen waardoor ze in Vlaanderen de absolute meerderheid der zetels verwerft en dit terwijl het stemmenpercentage dat ze in 1978 behaalde lichtjes lager ligt dan dat van 1977. De laatste te verdelen zetel die aan de CVP wordt toegekend, en haar zevende wordt, maakt dat die partij via het gangbare verdelingssysteem, in zetelpercentages uitgedrukt, meer dan één zetel nl. met 10,1 %,

(5) Zie voor de berekening artikel 167 van het *Kieswetboek*.

oververtegenwoordigd is. Indien ze zes zetels had bekomen dan zou dit reeds een oververtegenwoordiging van 2,4 % hebben gegeven. De mogelijkheid tot de sterke over- of ondervertegenwoordiging van zetelpercentages t.o.v. stemmenpercentages die de Europese verkiezingen kunnen te zien geven, vloeit niet alleen voort uit het toegepast verdelings-systeem voor de zetels dat in het voordeel speelt van de grootste

TABEL I

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

<i>Partijen</i>	<i>Stemmen</i>	<i>Zetels</i>	<i>% stemmen</i>	<i>% zetels</i>
CVP	1.447.131	7	43.69	53.85
BSP	684.961	3	20.68	23.08
PVV	572.558	2	17.28	15.38
VU	387.988	1	11.71	7.69
KP	66.086	0	2.00	0.0
Vlaams Blok	75.864	0	2.29	0.0
Andere	78.343	0	2.37	0.0
Totaal	3.312.535	13	100.00	100.00

TABEL II

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 april 1977
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

<i>Partijen</i>	<i>Stemmen</i>	<i>Zetels</i>	<i>% stemmen</i>	<i>% zetels</i>
CVP	1.460.757	6	44.18	46.15
BSP	725.513	3	21.94	23.08
PVV	475.917	2	14.39	15.38
VU	559.567	2	16.92	15.38
KP	41.006	0	1.24	0.0
Andere	43.516	0	1.32	0.0
Totaal	3.306.276	13	100.00	100.00

partijen, maar ook uit het feit dat er slechts een gering aantal zetels te verdelen valt zodat één zetel meer of minder direct een verschil maakt van 7,7 % in het zetelpercentage. Dit alles brengt met zich mee dat een partij die bij de komende Europese verkiezingen een zetel wil verwerven nagenoeg 200.000 stemmen zal moeten behalen.

Aangezien een aanzienlijk aantal stemmen werden uitgebracht op een reeks kleinere partijen die niet voor een zetel in aanmerking komen heeft dit het gemiddeld aantal stemmen per zetel dat de grote

partijen nodig hebben, verlaagd. Naarmate de stemmen meer versnipperd zijn over kleinere partijen die minder dan $\pm 7\%$ der stemmen halen worden de zetels voor de grotere partijen « goedkoper ». Zo behalen de kleinere partijen in 1978, zoals blijkt uit tabel I, een kleine 220.000 stemmen, wat gezamenlijk zeker voldoende is voor één zetel.

Bij de zetelverdeling berekend op basis van de laatste parlementsverkiezingen, wordt vooral de VU benadeeld; een groot aantal van haar stemmen wordt niet gevaloriseerd. De dertiende en laatste toe te kennen zetel valt de CVP toe, terwijl 16.000 stemmen meer voor de VU voldoende waren geweest om die te bemachtigen en alzo twee zetels in de wacht te slepen.

De beslissing van een aantal kleinere partijen om al dan niet lijsten in te dienen kan alleszins voor een bepaalde partij eerder gunstig of eerder ongunstig zijn. Het deelnemen aan de verkiezingen van het Vlaams Blok of de VNP of VVP, kan het zetelaantal dat de CVP en VU behaalt met een eenheid doen stijgen of met een eenheid doen dalen. Een verschuiving van bijvoorbeeld nog geen 20.000 stemmen van het Vlaams Blok naar de VU kan de VU twee zetels bezorgen terwijl de CVP van zeven op zes komt. Voor de BSP en de PVV is de laatste zetel betrekkelijk veilig en moeten ze elk een groot aantal stemmen bijwinnen of verliezen om een zetel meer of minder te behalen. Voor de BSP bijvoorbeeld zouden de ± 66.000 stemmen van de KP onvoldoende zijn om haar een zetel meer op te leveren.

Het uiteindelijke resultaat van de zetelverdeling voor de Europese verkiezingen zal waarschijnlijk overeenstemmen met de berekende cijfers voor 1977 of 1978. De zetelverdeling voor 1978 is evenwel betrekkelijk wankel. Een kleine winst voor de VU is reeds voldoende om hetzelfde resultaat te bekomen als dat dat geëxtrapoleerd werd op basis van de verkiezingen van 1977.

b) *Het Franstalige kiescollege.*

Het Franstalige kiescollege moet beslissen over de verdeling van elf zetels. In dit kiescollege zijn er evenveel zo niet nog meer partijen dan in het Nederlandstalige college die in aanmerking komen voor de zetelverdeling. Vijf partijen zitten hier in een comfortabele positie om een of meerdere zetels in de wacht te slepen.

Tabel III a + b en tabel IV a + b tonen aan dat ook in dit college de houding van een aantal kleinere partijen invloed kan hebben op de zetelverdeling. Hier is het vooral de wijze van deelname die de zetelverdeling kan beïnvloeden.

Wanneer er van uitgegaan wordt dat alle partijen als afzonderlijke eenheden aan de verkiezingen deelnemen dan geeft een extrapolatie die

steunt op de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978, het resultaat dat in tabel III a wordt weergegeven.

De PS zou vijf zetels behalen, de PSC drie en PRLW, FDF en RW elk één. Er kan vastgesteld worden dat de PS met vijf zetels in zetelpercentages uitgedrukt t.o.v. haar stemmenpercentage sterk oververtegenwoordigd is nl. met 13.0 %. Als er geen coalitievorming optreedt onder de Franstalige partijen verkeert de PS in dezelfde situatie als de CVP in

TABEL III

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

Partijen	Stemmen	Zetels	% stemmen	% zetels
<i>a) geen coalitievorming</i>				
PS	720.030	5	32.40	45.45
PSC	560.540	3	25.21	27.27
PRLW	287.947	1	12.95	9.09
FDF	231.197	1	10.40	9.09
RW	158.602	1	7.13	9.09
KP	114.147	0	5.13	0.0
UDRT	36.701	0	1.65	0.0
PL	41.458	0	1.86	0.0
Andere	72.611	0	3.27	0.0
	2.223.233	11	100.00	100.00
<i>b) coalitievorming</i>				
PS	720.030	4	32.40	36.36
PSC	560.540	3	25.21	27.27
PRLW/PL	329.405	2	14.81	18.18
FDF/RW	389.799	2	17.53	18.18
KP	114.147	0	5.13	0.0
UDRT	36.701	0	1.65	0.0
Andere	72.611	0	3.27	0.0
	2.223.233	11	100.00	100.00

Vlaanderen ; beide zijn meer dan één zetel oververtegenwoordigd. Die oververtegenwoordiging is vooral toe te schrijven aan de versnippering van het aantal stemmen over een aantal minder grote partijen. Als alle partijen afzonderlijk aantreden en de stembusuitslag op 10 juni is identiek aan die van 17 december 1978 dan haalt vooral de PS daar profijt uit, terwijl de PRLW van de partijen die één zetel behalen, de meest benadeelde partij wordt. Ook de KP die een vrij aanzienlijk aantal stemmen haalt ziet die verloren gaan omdat de drempel voor het verwerven van een zetel voor haar te hoog ligt. Een lijst die in het Franstalige college een Europese parlementszetel wil in de wacht

slepen zal immers ongeveer 150.000 stemmen voor de lijst moeten zien te mobiliseren.

Bij coalitievorming tussen een aantal partijen van gelijke ideologische strekking kan de vrij grote vertekening tussen stemmenpercentage en zetelpercentage worden gemilderd. Enkele specifiek Brusselse lijsten kunnen slechts tot een maximalisering van hun mogelijkheden komen indien ze een lijstverbinding aangaan met gelijkgezinden in Wallonië. Een der-

TABEL IV

**De zetelverdeling voor het Europese Parlement
op basis van de uitslag van de parlementsverkiezingen van 17 april 1977
voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers**

Partijen	Stemmen	Zetels	% stemmen	% zetels
<i>a) geen coalitievorming</i>				
PS*	764.888	4	33.97	36.36
PSC	545.055	3	24.21	27.27
PRLW	327.348	2	14.54	18.18
FDF	233.517	1	10.37	9.09
RW*	156.590	1	6.95	9.09
KP	109.164	0	4.85	0.0
PL	62.418	0	2.77	0.0
Andere	52.647	0	2.34	0.0
	2.251.627	11	100.00	100.00
<i>b) coalitievorming</i>				
PS*	764.888	4	33.97	36.36
PSC	545.055	3	24.21	27.27
PRLW/PL	389.766	2	17.31	18.18
FDF/RW*	390.107	2	17.33	18.18
KP	109.164	0	4.85	0.0
Andere	52.647	0	2.34	0.0
	2.251.627	11	100.00	100.00

* De stemmen behaald door het PSB/RW kartel in de provincie Luxemburg werden uit elkaar gehaald. Als verdeelsleutel werd het stemmenpercentage dat elk der partijen in 1978 heeft behaald gehanteerd.

gelijke lijstverbinding maximaliseert ook de kansen van de betrokken Waalse partijen. Het resultaat van een coalitievorming tussen enerzijds PRLW en PL en anderzijds FDF en RW is terug te vinden in tabel III b. In dit geval verliest de PS haar vijfde zetel ten voordele van de PRLW/PL-coalitie. Het samengaan van FDF en RW geeft deze twee lijsten niet direct een zichtbaar voordeel; gezamenlijk bekomen ze eenzelfde aantal zetels als wanneer ze geen coalitie vormen. De samengevoegde resten maken het deze lijstverbinding nu wel mogelijk om bij stemmenwinst vlugger een zetel bij te winnen.

De PL en de PLRW kunnen bijgevolg het meeste profijt halen uit een lijstverbinding. Het stemmenaantal van de Brusselse liberalen — die met ± 41.000 stemmen volledig kansloos zijn om een zetel te verwerven — gevoegd bij het stemmenoverschot van de Waalse liberalen, verdubbelt het aantal zetels voor die combinatie. Voor de Franstalige liberalen lijkt coalitievorming aangewezen. De samenstelling van de kandidatenlijst kan misschien wel de coalitievorming bemoeilijken. Moeten er op de eerste twee plaatsen twee Walen of een Brusselaar en een Waal staan? Uit tabel IV a en b blijkt namelijk dat in 1977 de PRLW voldoende stemmen haalde om op haar eentje twee zetels te verwerven. Door het stemmenverlies op 17 december 1978 ontglipt haar de tweede zetel die maakt dat de PS er vijf behaalt. Had de PRLW 2.000 stemmen minder verloren dan had ze de tweede zetel kunnen behouden. Een kleine vooruitgang van de PRLW in verhouding tot haar grootste concurrenten de PS en de PSC, is voor die partij voldoende om alleen twee zetels te behalen, zonder dat ze met de PL moet rekening houden. Coalitievorming maakt wel de kans groter om twee zetels te behalen maar dan bestaat tevens de mogelijkheid dat één van de zetels naar een PL-kandidaat zal moeten gaan.

Wanneer geen coalitievorming plaatsvindt dan kunnen op basis van de uitslag van december 1978 lichte stemmenverschuivingen de laatste toe te kennen zetel gemakkelijk van partij doen veranderen. Indien de PRLW bijvoorbeeld 2.000 stemmen wint of de PS er 5.000 verliest dan gaat de laatste zetel naar de PRLW, indien de PSC 17.000 stemmen bijwint dan bekommt zij die zetel. Een stemmenverlies van 15.000 stemmen kan ook het RW zijn zetel kosten. Voor het Franstalige kiescollege is het dus vrij moeilijk de meest waarschijnlijke zetelverdeling aan te duiden indien er geen coalitievorming plaatsvindt; indien er wel coalitievorming plaatsvindt dan is de zetelverdeling zoals weergegeven in tabel III a en tabel IV a en b de kansrijkste. Tot slot is ook nog onderzocht wat een coalitie tussen de « progressieve krachten » nl. de PS en de KP, in Wallonië zou opleveren. Als in dit geval de andere partijen geen coalitie vormen blijft deze combinatie de vijf zetels van de PS behouden, indien de andere partijen (nl. FDF/RW en PRLW/PL) ook een coalitie vormen verliest de PRLW/PL één zetel aan de PS/KP. Er dient evenwel opgemerkt te worden dat de hier behandelde coalitie hypothese heel onwaarschijnlijk is.

De vertekening van de zetelverdeling als gevolg van het kiessysteem.

Boven werd reeds aangestipt dat een lijst die zich aanbiedt aan het Vlaamse kiescollege circa 200.000 stemmen nodig zal hebben om een

zetel te behalen, terwijl een lijst die zich aanbiedt aan het Franstalige kiescollege reeds genoeg zal hebben aan ongeveer 150.000 stemmen. In tabel V en VI is berekend hoe de zetelverdeling er zou uitzien

TABEL V

De zetelverdeling binnen een nationale kieskring zonder ideologische coalitievorming tussen de lijsten der gemeenschappen, op basis van de uitslagen van de parlementsverkiezingen van 17 december 1978 voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers

<i>Partijen</i>	<i>Stemmen Zetels</i>	<i>a) geen coalitievorming binnen de Franstalige gemeenschap</i>	<i>b) coalitievorming binnen de Franstalige gemeenschap</i>
CVP	1.447.131	8	7
PSC	560.540	3	3
BSP	684.961	3	3
PS	720.030	3	3
PVV	573.275	3	3
PRLW	287.947	1	—
PRLW/PL	330.103	—	1
FDF	235.108	1	—
RW	158.602	0	—
FDF/RW	293.710	—	2
VU	388.783	2	2
KP	180.233	0	0
		24	24

TABEL VI

De zetelverdeling binnen een nationale kieskring bij coalitievorming tussen ideologisch gelijkgezinden over de grenzen van de taalgemeenschappen heen

<i>a) Zetelverdeling</i>			<i>b) Aantal zetels voor elk der coalitiepartners</i>	
<i>Partijen</i>	<i>Stemmen</i>	<i>Zetels</i>	<i>Partijen</i>	<i>Zetels</i>
CVP/PSC	2.007.671	9	CVP	6
BSP/PS	1.404.991	7	PSC	3
PVV/PRLW/PL	903.378	4	BSP	3
FDF/RW	293.710	2	PS	4
VU	388.783	2	PVV	3
KP	180.233	0	PRLW/PL	1
	5.178.766	24	FDF/RW	2
			VU	2

indien alle lijsten in het gehele land theoretisch ieder even gemakkelijk of even moeilijk aan een eerste zetel zouden kunnen geraken. Hiervoor werd van de veronderstelling uitgegaan dat de kieswet in één enkele nationale kieskring en één enkel nationaal kiescollege voorziet.

Ook in dit geval kunnen zich bepaalde coalitievormingen voordoen : enerzijds tussen lijsten met een gelijkaardige ideologische strekking die behoren tot dezelfde taalgroep en anderzijds coalitievorming over de taalgroepen heen tussen lijsten van dezelfde ideologische strekking.

Hier zijn drie gevallen gesimuleerd :

- 1° geen coalitievorming noch binnen noch tussen de taalgroepen,
- 2° coalitievorming tussen gelijkgezinden binnen de taalgroepen,
- 3° coalitievorming tussen gelijkgezinden over de grenzen van de taalgemeenschappen heen.

In de praktijk zouden in het hier voorgestelde kiessysteem ook mengvormen kunnen optreden, bijvoorbeeld coalitievorming tussen de Nederlandstalige en Franstalige socialisten maar niet tussen de Nederlandstalige en Franstalige katholieken. Er moet ook voor ogen worden gehouden dat bij dit kiessysteem inwoners uit Vlaanderen op Franstalige lijsten of voor Franstalige kandidaten kunnen stemmen en omgekeerd inwoners uit Wallonië of Franstalige Brusselaars op Vlaamse lijsten of voor Vlaamse kandidaten kunnen stemmen. Bij de verkiezingen die hier als basis worden genomen voor de simulatie was dit grotendeels onmogelijk.

De resultaten van tabel V tonen aan dat een afzonderlijk optreden van Franstalige lijsten binnen de nationale kieskring de Vlaamse lijsten een groter aantal zetels zou opleveren dan nu het geval is. Wordt er geen coalitie gevormd binnen het Franstalige kamp dan behalen de Vlamingen liefst zestien van de vierentwintig zetels ; wordt wel coalitie gevormd tussen gelijkgezinde Franstalige lijsten dan behalen de Vlaamse lijsten vijftien zetels of twee meer dan hen nu werd toegevozen. Als wordt aangenomen dat 20 % der Brusselse inwoners Nederlandstalig is dan behoren op basis van de volkstelling van 1970 58,35 % van de inwoners in dit land tot de Nederlandstalige taalgemeenschap. Met zestien zetels, wat gelijk is aan 66,60 %, zou de Vlaamse gemeenschap aanzienlijk oververtegenwoordigd zijn ; ook met vijftien zetels of 62,5 % is dit het geval maar wel in veel mindere mate. De ondervertegenwoordiging van de Franstalige lijsten vindt haar oorzaak in het feit dat er voor minder kiezers dan in Vlaanderen evenveel of zelfs meer lijsten aantreden.

Wordt tabel V(a) vergeleken met tabel I en tabel III a dan kan worden geconstateerd dat de CVP, PVV en VU elk een zetel bijwinnen, dat de PS twee zetels en het RW zijn ene zetel verliest. Een vergelijking van tabel V(b) met tabel I en tabel III b, toont aan dat bij

dit gesimuleerde geval de PS en PRLW/PL elk één zetel moeten afstaan aan de PVV en de VU die er elk één bijwinnen.

In tabel VI tenslotte wordt onderzocht hoe de zetels zich zouden verdelen over de verschillende lijsten en partijen indien een lijstverbinding tussen de partijen met dezelfde ideologie tot stand komt over de grenzen der taalgemeenschappen heen. Hierbij wordt verondersteld dat deze gemeenschappelijke ideologische presentatie gebeurt op taalgesplitste lijsten. Voor de verdeling van de zetels over de lijsten wordt het ook in de kieswet op de Europese verkiezingen gebruikte verdelingssysteem D'Hondt toegepast. Binnen de lijsten zelf worden de laatste zetel(s) toegekend op basis van het principe van de grootste rest.

Bij dit laatste gesimuleerde geval kan vastgesteld worden dat de Vlaamse partijen veertien zetels en de Franstalige tien zetels behalen. Er treedt geen noemenswaardige vertekening op ten voordele van de ene of andere taalgemeenschap: 58,33 % der zetels gaan naar Nederlandstalige partijen die 58,35 % der bevolking vertegenwoordigen. De veertien-tien verhouding is bijgevolg de gunstigste die de Franstalige gemeenschap had kunnen behalen rekening houdende met de huidige bestaande partijconstellatie, indien de kieswet op de Europese verkiezingen in één nationaal kiesdistrict met de mogelijkheid tot taalgesplitste lijsten, had voorzien.

Bij deze drie gesimuleerde gevallen is het een constante dat op basis van de parlementsverkiezingen van 1978 de VU steeds twee en de PVV steeds drie zetels behalen daar waar ze met het in de kieswet vastgelegde systeem er respectievelijk één en twee behalen. Langs Franstalige zijde haalt de PS in de drie gevallen nooit meer dan vier zetels en de PRLW/PL nooit meer dan één. Er valt ook te signaleren dat de KP bij een nationale kieskring mits een winst van 20.000 stemmen in het bereik komt van een eerste zetel. Het bestaan van meerdere kiescolleges maakt het die partij nagenoeg onmogelijk om een zetel te verwerven.

Uit deze drie simulaties met één nationale kieskring kan geconcludeerd worden dat ook hierin de mogelijkheid schuilt dat een zetelverdeling tot stand komt die een gemeenschap benadeelt. In het geval van een nationale kieskring waarbij de partijen van de respectieve gemeenschappen afzonderlijk aantreden, lijkt bij eenzelfde ideologisch spectrum de zetelverdeling in het nadeel te werken van de minst talrijke gemeenschap. De veertien-tien verhouding is evenwel de meest evenwichtige. Een dertien-elf verhouding is voor de Vlamingen nadeliger dan een vijftien-negen verhouding voor de Franstaligen nadelig is, dit zeker als het aantal Belgische inwoners of ingeschreven kiezers per taalgebied als referentiepunt wordt genomen. Had de kieswet bij de instelling

van twee kiescolleges en drie kieskringen voorzien in een veertien-tien verhouding, dan zou op basis van de berekeningen in tabel I de VU één zetel meer behaald hebben en de PS één zetel minder indien bij de Franstaligen geen coalitievorming optreedt (tabel III a) ofwel de PRLW/PL één zetel minder indien er wel coalitievorming optreedt (tabel III b).

De betekenis van de extrapolatie en de simulatie.

De uitgevoerde extrapolatie is gesteund op de uitslagen van parlamentsverkiezingen. Europese verkiezingen zijn evenwel geen parlamentsverkiezingen waardoor een aantal factoren kunnen spelen die de uitslag kunnen doen afwijken van die van de parlamentsverkiezingen. Daarnaast zijn er ook factoren die onafhankelijk zijn van de aard der verkiezingen en die in een niet geringe mate de verkiezingsuitslag mee bepalen.

Een belangrijke factor die maakt dat de geëxtrapolerde zetelverdeling niet totaal ondersteboven zal worden gegooid is te vinden in het feit dat veel kiezers een partijstem uitbrengen. Bij dit soort kiezer weegt de partijidentificatie sterker door dan de inhoud van het programma van de partijen. Sociale factoren als ideologie, geloofsovertuiging, sociale klasse en taaltoeberekenen bepalen nu eenmaal in belangrijke mate het stemgedrag van de kiezers (6). Al deze elementen blijven onveranderd spelen bij de Europese verkiezingen.

Bij de komende verkiezingen zal ook het keuzespectrum nagenoeg hetzelfde zijn als dat van bij de parlamentsverkiezingen. Het keuzespectrum bestaat uit de partijen die ook actief zijn op het nationale vlak. Er treedt geen partij aan die alleen het Europese niveau als inzet ziet van haar politieke activiteit. Een beïnvloeding van de stembusresultaten door een dergelijke Europese partij op de hierboven uitgevoerde extrapolatie is dan ook onmogelijk. Het is wel mogelijk dat een aantal kleinere partijen die hoofdzakelijk onder de rubriek « andere » zijn gecatalogeerd niet aan de verkiezingen deelnemen. De lichte verschuiving die hierdoor in de keuzebepaling kan optreden kan hoogstens een zetel doen verschuiven.

De kans bestaat dat bij deze Europese verkiezingen het « Europese » programma van de diverse partijen grotendeels aan de aandacht van de kiezer ontsnapt. Deze mogelijkheid is niet alleen terug te brengen tot het

(6) Voor een overzicht van deze keuzebepalende elementen zie o.a. W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*, Antwerpen, 1967, blz. 227-342 en J.A.A. THOMASSEN, *Kiezers en gekozenen in een representatieve democratie*, Alphen a/d Rijn, 1976, 304 blz.

feit dat de bevoegdheden van het Europese Parlement relatief beperkt zijn en dus de mogelijkheden van de partijen om hun programma uit te voeren ook klein zijn, maar ook tot het feit dat de kiezer nog niet vertrouwd is met dit niveau en zich in zijn keuzegedrag niet kan laten bepalen door het beleid dat de betrokken partijen in het verleden op en t.a.v. dit niveau hebben gevoerd. Dit betekent dat voor een programmatorisch kiezer de al dan niet gerealiseerde programmapunten uit voorbije kiesplatforms niet als referentiepunt bij het keuzegedrag kunnen gelden.

Voor een aantal kiezers zal vooral het beleid dat de partijen voeren op het nationaal niveau van dominerend belang zijn bij de keuzebepaling. De mogelijkheid bestaat alleszins dat de kiezer de Europese verkiezingen gebruikt om de partijen te belonen of te straffen voor een beleid dat werd gevoerd op het nationale vlak. Een dergelijke reactie van de kiezer zou niet verwonderlijk zijn omdat de focus van de politieke belangstelling, niet alleen van de burger maar ook van de media, juist gericht is op dit nationale niveau.

Niet alleen bij de kiezers zal het nationale beleid van de partijen als referentiepunt fungeren voor de keuzebepaling. Er valt ook te verwachten dat de politieke formaties zelf een voor- of achteruitgang in stemmen-aantal zullen interpreteren als een goed- of afkeuring van het nationaal gevoerde beleid en niet in de eerste plaats als een goed- of afkeuring van hun Europees programma. Als de bevoegdheden van het Europese Parlement niet worden uitgebreid dan zullen de Europese verkiezingen zich op dezelfde wijze tot de parlementsverkiezingen verhouden als de gemeenteraadsverkiezingen (7). Zolang het nationale niveau zowel voor de burger als voor de partijen de hoofdfocus van belangstelling of van machtsuitoefening blijft zullen de verkiezingen op welk niveau dan ook gezien worden als een test voor het regeringsbeleid binnen de nationale staat.

De uitslag van de Europese verkiezingen kan veel meer dan bij parlementsverkiezingen de invloed ondergaan van de persoonlijke populariteit van de kandidaten. Indien de ene partij wel haar populairste politici als kandidaten aanduidt terwijl de andere dat niet doet dan zou dit een factor kunnen zijn die een zetelverschuiving t.a.v. de geëxtrapolerde uitslagen kan tot gevolg hebben. Bij de Europese verkie-

(7) Voor de verhouding nationale verkiezingen-gemeenteraadsverkiezingen, zie : B. DE BAKKER en M. CLAEYS-van HAEGENDOREN, « De invloed van de gemeenteraadsverkiezingen op de nationale politieke machtskonstellatie », in : W. DEWACHTER et al., *De politieke zeggingskracht van de gemeenteraadsverkiezingen*, Antwerpen, 1970, blz. 185-204.

zingen kan het effect van de persoonlijke uitstraling nu eenmaal spelen binnen het gehele kiescollege terwijl dat bij de parlementsverkiezingen beperkt blijft tot het veel kleinere kiesarrondissement. De verschuiving als gevolg hiervan kan moeilijk fenomenaal zijn omdat de kiezers doorgaans eerst een partijstem uitbrengen en dan pas een voorkeurstem (8).

Een toekomstige vergelijking van de uitslag der Europese verkiezingen met die van de parlementsverkiezingen wordt vergemakkelijkt doordat bij beide verkiezingen in België de stemplicht geldt. Indien de kiesgerechtigde burger niet de stemplicht was opgelegd dan zou een interpretatie achteraf van de uitslag naar het nationale beleid toe niet zo gemakkelijk te realiseren zijn als gevolg van de waarschijnlijk aanzienlijk lagere opkomst bij het kiezerskorps (9). De « thuisblijvers » zouden zich niet gelijkmatig verdelen over de verschillende partijen (10) en de mate waarin deze verdeling ongelijk is zou een onderzoek apart vergen.

Het bestaan van de stemplicht ontslaat de Belgische partijen voor een deel van de taak de kiezer te motiveren voor het probleem van de Europese eenmaking. De stemplicht verzekert de partijen een grote opkomst zodat het gevaar voor een gezichtsverlies dat voortvloeit uit een al te lage opkomst niet wordt gelopen (11). De stemplicht draagt er zeker niet toe bij om de Europese verkiezingen van het nationale politieke toneel weg te houden en een eigen gezicht te geven.

De aandacht zal in België zeker ook gaan naar het kiesgedrag van het kiezerskorps in de Brusselse kieskring. De afwezigheid van tweetalige lijsten maakt dat het kiezerskorps van dit « kiesarrondissement » voor het eerst in zijn totaliteit zal moeten kiezen voor de een of andere gemeenschap. Aangezien de populariteit van de politici speelt binnen het gehele kiescollege zal in de Brusselse kieskring kunnen vastgesteld worden of die de keuze van de kiezer voor de ene of de andere gemeenschap kan beïnvloeden. Doordat de Brusselse kieskring samenvalt met het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, kan binnen de grenzen van de Brusselse agglomeratie zelf geen telling van de gemeenschapskeuze die door de kiezers werd gedaan plaatsvinden die veel nauwkeuriger is dan deze die kan worden uitgevoerd op basis van de

(8) Zie : *Het nut van een miljoenenpropaganda*, Afdeling Politologie, Leuven, 1974, blz. 34.

(9) Zie o.a. : *Euro-barometer*, « Publieke opinie in de Europese Gemeenschap, n° 7, juli 1977, tabel 47, blz. 74.

(10) Zie de uitslag van de opiniepeiling in : *La Libre Belgique* van 2 december 1978.

(11) In Nederland waar geen stemplicht bestaat is een speciaal comité waarin alle partijen vertegenwoordigd zijn belast met de motivering der kiesgerechtigden. Zie Th. TIMMAN, « Niederlande : Wahlkampf in europafreundlichem Klima », in *Europa Archiv*, 1978, 33, 4, blz. 818.

uitslagen van de parlementsverkiezingen. Er blijven in deze kieskring immers kantons bestaan die zowel delen van het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad als delen van het Nederlandse taalgebied omvatten.

Uit de uitgevoerde simulaties i.v.m. een nationale kieskring blijkt ten slotte dat de machtsverhouding tussen de partijen in zetels uitgedrukt steeds binnen de grenzen van het respectieve kiescollege moet beoordeeld worden. Het aantal zetels dat een partij bekomt binnen het Nederlands-talige kiescollege vergelijken met dit dat een partij bekomt in het Franstalige kiescollege zonder hierbij rekening te houden met de vertekende elementen die in de kieswetgeving aanwezig zijn, is een foute vergelijking. Worden uit de stembusuitslag van de Europese verkiezingen conclusies getrokken naar de nationale politiek toe dan mag dit slechts gebeuren op basis van het absoluut aantal stemmen dat elke partij heeft behaald in verhouding tot de andere partijen, maar niet op basis van de behaalde zetels.

Besluit.

Uit de volgens de uitgevoerde extrapolatie meest waarschijnlijke zetelverdeling binnen het Vlaamse kiescollege blijkt dat de CVP zes of zeven zetels zal bekomen, de BSP drie, de PVV twee en de VU één of twee.

Ten aanzien van het Franstalige kiescollege is het iets moeilijker een prognose te maken daar het voorkomen van coalitievorming binnen dit college de zetelverdeling kan beïnvloeden (12). De PSC behaalt steeds drie zetels. Gaan PRLW en PL niet samen dan bestaat een redelijke kans dat de PRLW slechts één zetel behaalt, de PL geen enkele en de PS vijf. Gaat de PRLW evenwel lichtjes vooruit t.a.v. haar grootste concurrenten de PS en de PSC dan behaalt ze alleen twee zetels en de PS maar vier. Als alle partijen afzonderlijk optreden kan al naargelang de PS, PSC of PRLW een beperkt aantal stemmen bijwinnen of verliezen in vergelijking met de parlementsverkiezingen van 1978, de laatste zetel die nu de PS toevalt aan de PSC of de PRLW toekomen. Ook het RW zou in dit geval bij een betrekkelijk gering stemmenverlies zijn ene zetel kunnen kwijtspelen. Wanneer het FDF en het RW enerzijds en de PL en het PRLW anderzijds coalitie vormen, dan bestaat het meest kans dat de PS vier zetels verwerft, de PSC drie, het FDF/RW twee en PRLW/PL eveneens twee.

(12) Zowel de PRLW/PL als het FDF/RW hebben uiteindelijk beslist in coalitievorm aan de verkiezingen deel te nemen.

De uitgevoerde simulatie van de zetelverdeling die had kunnen ontstaan indien de kieswet in een nationale kieskring of nationaal kiescollege had voorzien toont aan dat de Vlaamse gemeenschap in het huidige systeem steeds ondervertegenwoordigd is in vergelijking met de resultaten van de simulatie. Het blijkt tevens dat een enkel nationaal college het gevaar zou inhouden dat de minst talrijke gemeenschap ondervertegenwoordigd wordt.

De hier uitgewerkte extrapolatie heeft vooral betekenis als hulpmiddel voor de interpretatie van de verkiezingsuitslag op 10 juni 1979. Deze extrapolatie die vóór de verkiezingen verschijnt als een prognose kan na de verkiezingen vooral dienstig zijn bij het opsporen van de factoren die het keuzegedrag van het kiezerskorps hebben bepaald. Ze kan bijvoorbeeld als hulpmiddel fungeren bij het vaststellen van de mate waarin het kiessysteem van invloed is geweest op de uitslag, in welke mate nationaal werd gestemd of in welke mate de Europese verkiezingen « Europees » zijn geweest.

Summary : The allocation of the Belgian seats in the European Parliament : an extrapolation and a simulation.

The distribution of the seats in European Parliament which is most probably to result from the European elections in Belgium, on June 10, 1979 is forecasted.

The extrapolation is based on the results of the general elections for the House of Representatives, which took place on April 17, 1977 and December 17, 1978.

The mode of allocation of seats among the different political formations is influenced not only by the options taken by the parties themselves, whether they form a coalition with a like-minded party or not, but also by some characteristics of the electoral systems.

Alternative systems lead to a different distribution than the one that is most likely to come out.

